

מל"ב ד', ח' - ל"ז: אלישע, האישה הגדולה, ואישה:

סיפור על מפגש ושינוי

אדוה הכהן בומנדיל

בפרקנו מופיע מפגש בין אלישע הנביא לבין אישה ששמה לא נודע, מפגש המוביל לתהפוכות בחייה. עלילת הסיפור מיטלטלת בין חיים להיעדרם, בין דיבור לאיפוק, בין נתינה להשתנות. מבעד למתח המסקרו, נבחן במאמר: מה משמעות הסיפור? לאילו תובנות הוא מזמין את קוראיו?

***

אלישע, האישה ואישה: מיהן הדמויות, ומה הדינמיקה ביניהן?

וְיָהִי הַיּוֹם, נפתח הסיפור, ופורש לאזני הקורא אקספוזיציה המציגה את הדמויות והרקע לעלילה: האישה משונם, אישה ההולך אחריה, ואלישע הנביא המגיע לאזורה ומתארח בביתה.

מבין שלוש הדמויות שצליין דומה (Isha) - מפעילת האירועים והמשפיעה על העלילה זו האישה. המקרא מגדירה כ"אִשָּׁה גְדוֹלָה", כלומר חשובה, ותיאורה בסיפור תואם ומאיר את גדולתה: נדיבה ומארחת, מזהה הזדמנויות ויודעת להוציאן אל הפועל. האישה הגדולה דואגת לכל: החל מהזמנה ראשונית ("וַתַּחַזֵּק בּוֹ לֶאֱכֹל לֶחֶם" - מל"ב ד, ח') דרך דאגה מעשית לתנאי אירוח ("וַיַּעֲשֶׂה-נָא עֲלֵית-קִיר קִטְנָה, וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מְטָה וְשִׁלְחָן וְכֶסֶא וּמְנוֹרָה" - מל"ב ד, י'). ועד לחזון אירוח הנביא דרך קבע ("וַיְהִי כִּי בָּאוּ אֵלָיו יָסוּר שָׁמָּה" - מל"ב ד, י'). הצעת האישה להזמין את הנביא נפתחת בלשון יחיד ("הֲנִינָה נָא יָדַעְתִּי" - שם, ט') ומיד לאחריה עוברת ללשון רבים ומשתפת את אישה ("וַיַּעֲשֶׂה נָא... וְנָשִׂים" - שם, י'). ואכן, האישה מצליחה לסחוף אחריה את אישה. התנ"ך אינו מפרט את תגובתו, אך חלום אירוח איש האלוהים בביתם מתממש: "וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֵר אֶל הָעֵלְיָה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה" (מל"ב ד, י"א).

מה ניתן ללמוד על אלישע והאישה מהשאלה "מה לעשות לך" ותשובתה?

חלום האישה לארח בביתה את הנביא - קרם עור וגידים, ויצר מערכת יחסים שונה מן המוכר לאלישע. לא אלישע המושיע, אלא הנעזר. שאלתו "מה לעשות לך, הֲיֵשׁ לְדַבֵּר-לְךָ אֶל-הַמֶּלֶךְ, אוּ אֶל-שָׂר הַצָּבָא?" (מל"ב ד, י"ג) מנסה לגמול לאישה, ומעידה על יכולות פוליטיות של המנהיג הרוחני. גם תשובתה של האישה מעידה על מצבה החברתי, ועל תחושתה שאיננה זקוקה לעזרתו: "בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֶּת" (שם, שם). איש האלוהים ממשיך ושואל (את עצמו, או משרתו) "וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ?" (מל"ב ד, י"ד) וגיחזי עונה:

"אֶבֶל בֶּן אֵין לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן" (שם, שם). בתוך עמה היא יושבת, יש לה דברים שנשים רבות בתקופתה לא יכלו אפילו לחלום עליהם: רכוש ואמצעים, יכולות הובלה וביצוע, קשרים וכישורים. אבל בן אין. האם העדר הילד הוא כאב נוכח עבורה? או בחירה מרצון? אולי פשוט גזרת גורל שכבר השלימה עימה? התנ"ך אינו חושף את צפונות נפשה של האישה, והקורא מוזמן לשער מליבו.

מדוע האישה הודפת את הבטחת אלישע לילד?

איש האלוהים אינו משתהה כדי לברר את יחסה של האישה לעקריות, אלא קורא לה ומצהיר חגיגית: "לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֶתְּ חִבְּקֵת בֶּן" (מל"ב ד, ט"ז). האישה מסרבת להכרזת המתנה: "אֶל אֲדֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים, אֵל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתְךָ" (שם, שם). למילה כזב יש שתי משמעויות בלשון המקרא: שקר, כמו בפסוק "כִּי שָׁמְנוּ כָזָב מִחֶסְדֵינוּ וּבִשְׁקָר נִסְתַּרְנוּ" (יש' כ"ח, ט"ו), ודבר זמני, שגם אם אינו שקרי הוא חולף, מתעתע ואינו נצחי, כמו בפסוק: "כְּמוֹ אֶכְזָב, מֵיָם לֹא נֶאֱמָנוּ" (ירמיהו טו יח). אֵל תְּכַזֵּב, האישה מפצירה באלישע. לכאורה, מסרבת, אולם דחייתה חושפת עוצמה רגשית סמויה. בשונה מהשלילה הקודמת להצעת המתנה, הפעם זו דחיה שאולי מעידה על תשוקה דווקא, ולא בהכרח על סירוב אדיש. אולי היא משדרת לו: אל אדוני, לא רק כי בתוך עמי אני יושבת ולא חסר לי דבר, אולי דווקא חסר; אבל יכאב אם תכזב.

מה שונה במתנת הלידה משאר ניסי איש האלוהים?

האישה מעדיפה להישאר בעמדת הנתינה המוגנת, ובעצם גם אלישע רוצה להיות המושיע והמעניק. כך, נוצרת דינאמיקה מוזרה ביניהם: האישה משפיעה מטובה על איש האלוהים שרגיל להושיע בעצמו. הוא מנסה להשיב לה כגמולה, והיא הודפת את ניסיונותיו.

נוצרים בסיפור 2 היפוכים בולטים:

ראשית, בולט היפוך התפקידים בין האישה לאלישע. בד"כ הנביא הוא המעניק לאנשי העם, ואילו בסיפורנו עד כה האישה הגדולה השפיעה מטובה על איש האלוהים, והודפת את ניסיונו לגמול לה. **בנוסף לכך, בולטת מתנת הלידה כחריגה ושונה משאר ניסי אלישע.** גם משהצליח איש האלוהים למצוא מה יעניק לאישה, הכרזתו שונה מניסים שעשה ויעשה לאנשי העם. פעולות אלישע מציעות בד"כ מענה לצורך קיים, מנסות לפתור בעיה בוערת. כך, למשל, ניסו הראשון של אלישע בריפוי המים לאנשים הצמאים (מל"ב ב, י"ט-כ"ב) או עזרתו לאלמנה בסיפור הקודם המופיע טרם סיפורנו (מל"ב ד, א-ז). לעומת ניסים המופיעים כתגובה לבקשת עזרה, הנס העוצמתי ביותר, פקידת עקרה, מופיע פה ללא בקשה, רצון או צורך מאת האישה. ואף ללא הנחיה מריבונו של עולם, על כך נרחיב בהמשך.

לאן יתפתחו היפוכים אלו: האם האישה הגדולה תישאר לאורך המשך הסיפור בעמדת המעניקה בלבד?

ולאן תוביל מתנה שמוענקת בלא בקשה?

"מדוע את הלכת אליו"? כיצד תגיב האם השכולה לאסון? (פס' כ' - כ"ה)

בראשית הסיפור נחשפו יכולותיה המרשימות של האישה: היא יודעת לזוז ולתכנן, לחלום ולהגשים. בשלב זה בסיפור, עם הבנתה כי הילד הנח על ברכיה – מת, כוחותיה המעשיים נחשפים ביתר-עוז. תנופת עשייה בהולה מלווה את תגובת האישה: "ותעל ותשפכהו על מטת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן הנערים ואחת האתנות וארנצה עד איש האלהים ואשובה" (מל"ב ד, כ"א – כ"ב).

לעומת ריבוי הפעלים, בולט העדר המילים המדוברות. שאלת אישה המופנית כלפיה "מדוע את הלכת אליו היום? לא חדש ולא שבת?!" נענית בהדיפה, ע"י מילה אחת בלבד: "שלום". אומרת מעט ועושה הרבה, כך נפרדת האישה באופן חפוז ולא תקשורתי מאישה, ותנופת פעליה נמשכת, עד הגעתה אל היעד: "ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג ולך אל תעצר לי לרכב כי אם אמרתי לך: ותלך ותבוא אל איש האלהים אל הר הפרמלי" (מל"ב ד, כ"ד – כ"ה). רק פה רצף העשייה נבלם, והקורא מבין לאן כיוונו פעולותיה: איש האלוהים שהעניק את הילד, יתבקש לדאוג לו שוב לחיים. מתוך אמונה נואשת בכוחותיו, האישה תובעת מאיש האלוהים את אחריותו על המתנה שלא הזמינה, ולא ביקשה.

בין עקרות לאמהות, בין חיים למוות: מה השתנה באישה?

מבחינת גישתה התיפקודית, ומבחינת היחס בין דיבור למעשה, טרגדיית המוות הביאה לשיא את יכולותיה המעשיות של האישה, והקצינה את חוסר התקשורת מול אישה. אולם מבחינת היחס לילד, נחשף פה שינוי מובהק אף יותר. הנער שאליו לא התפללה, ועל בשורת לידתו לא הגיבה בתפילת תודה, מת על ברכיה, ופתאום רצונה בו – נחשף במלוא עוזו. עם מחלת הילד, מופיע שינוי בכינויה בפסוקים. פעם ראשונה הכתוב מכנה אותה בתפקידה ההורי: אמו (מל"ב ד, י"ט). האישה הגדולה, החשובה, הופכת להיות: אמו, והשינוי בכינוי הניתן לה מתאים לשינוי בהתנהגותה: מהעדר בקשת הילד והדיפת בשורת הלידה, למאבק עיקש על חייו. האם זהו שינוי מהותי בעולמה הרגשי של האישה, או רק שינוי בחשיפת רגשותיה? כומר, האם האישה נאבקה כעת על משהו שכלל לא רצתה קודם, ורצונה השתנה, או שרצונה היה קיים מראש אך חבוי, ובעצם היא נאחזת כעת בחלום שקינן בה כתשוקה שלא מומשה?

סוד הצמצום בתנ"ך מרמז ולא מבהיר, ולקורא נותר מרחב פנוי ומסקרן להכרעה ופרשנות. האישה מגיעה ליעדה בהר הכרמל, ואלישע מורה לנערו לרוץ לקראתה ולשאול: "השלום לך? השלום לאישך? השלום לילד?" (מל"ב ד, כ"ו). תשובת האישה קצרה, שקרית, ומוכרת לקורא מהתחמקותה הקודמת: "שלום" (שם, שם). האישה חולפת על פני גיחזי ושאלותיו, וניגשת לאיש האלוהים, "ותחזק ברגליו". סצנת המפגש מגיעה פה לשיא רגשי: המגע הפיזי חוצה גבולות ומדגיש את מצוקת האישה, וגיחזי ניגש להודפה. תיאור האישה ע"י הפועל הנדיר במקרא "ותחזק ברגליו" (מל"ב ד, כ"ז) מחזיר את הקורא לראשית הסיפור, הנפתח באישה גדולה המכלכלת את הנביא: "ותחזק בו לאכל לחם" (מל"ב ד, ח). מצבה הנפשי של האישה הנאחזת ברגליו, הוא מצב שונה מהאישה שהפצירה בנביא לסעוד אצלה.

הפועל הדומה מדגיש את הגוון הרגשי השונה, ומסמן את המעבר הבולט מעמדת חוזק של מארכת מעניקה, לעמדה פגיעה של היאחזות נואשת. הפעם האישה זקוקה לאלישע, מתוך מצוקה גדולה. האישה משתנה בהתנהגותה, ברגשותיה, ביחסיה. כיצד יגיב אלישע לבשורת האסון, ולתביעת אחריותו? האם ואיזה שינוי יחול גם בדמותו?

מיהירות להכרה והתקדמות: מה וכיצד משתנה באלישע?

כשהאישה נאחזרת ברגליו, גיחזי ניגש להודפה אולם אלישע עוצר בעדו: "הֲרַפָּה לָהּ, כִּי נִפְשָׁה מְרָה לָהּ וְהָ הָעֲלִים מִפְּנֵי וְלֹא הִגִּיד לִי" (מל"ב ד, כ"ז). לראשונה, מצטרף לסיפור גיבור נוסף: אלוהים. עד כה, איש האלוהים היה כל-יכול, פועל ומושיע בעצמו, לא נזקק לאלוהיו. לפתע אלישע מבין שאינו מבין, ומתוך כך אלוהים נזכר בדבריו. בתגובה להבנת אלישע, האישה מבטאת את כאבה: "הֲשָׂאֲלֹתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי?! הֲלֹא אֶמְרָתִי לֹא תִשָּׁלַח אֹתִי!" (מל"ב ד, כ"ח). הקירבה הצלילית בין **שאלתי לתשלה** מבליטה את זעקת האישה, מדגישה את כאבה. אלישע, שכבר הודה שלא ידע, שומע את דברי האישה, ולאורם מבין מעט יותר, ומורה לגיחזי: "חֲגֹר מִתְּנִיף וְקַח מִשְׁעֲנֹתַי בְּיָדְךָ וְלֵךְ... וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֹתַי עַל פְּנֵי הַנְּעָר" (מל"ב ד, כ"ט). אולם "אִם הַנְּעָר", מתפרצת בשבועה: "חִי ה' וְחִי נִפְשָׁךְ אִם אֶעֱזָבְךָ!" (מל"ב ד, ל). ניסוח שבועתה מופיע בסיפור מקראי אחד נוסף, בדברי אלישע עצמו האומר כך לאלהו טרם עלה בסערה השמימה (מל"ב ב, פס' ב, ד, ו). אלישע שומע את התחינה שהוא עצמו חזר ואמר לאלהו, והוא נענה לרצונה של האישה: "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ" (מל"ב ד, ל).

כמו האישה, שכינויה בסיפור עבר מהאישה הגדולה לאם הנער, גם כינוי אלישע משתנה לאורך הסיפור. 'איש האלוהים', כינויו השכיח של אלישע, נעלם בשלב זה, באופן המתאים למצוקת העלילה. שהרי, הכינוי 'איש האלוהים' רומז ליכולות על-אנושיות, לפתרון ניסי של הבעיות, ואילו כעת הסיפור נעדר אנרגיה ניסית מעין זו. ולא נותר אלא ליחל לה. במפגש בהר הכרמל, אלישע נפרד לרגע מההילה העוטפת של "איש האלוהים", ומאפשר לאישה, שלב אחר שלב, לתקנו ולכוונו.

לאן יתפתח תהליך ההכרה בחוסר הידיעה?

האם וכיצד יצליח אלישע להקל על מצוקת האישה התובעת זאת ממנו?

מדוע נכשל ניסיון ההחייאה הראשון? (פס' כ"ט – ל"א)

אלישע נותר עם האישה, וגיחזי מיהר לפניהם, שם כדברי אדוניו את משענתו על פני הנער, אולם הפסוק מתאר העדר תגובה: "אֵינְךָ קוֹל וְאֵינְךָ קֶשֶׁב" (מל"ב ד, ל"א). הסיפור אינו משמיע את קול האם בתגובה לבשורה הקשה "לֹא הִקִּיץ הַנְּעָר" (שם, שם). כקוראים, נזעק את כאבה על דממת המוות, ונשאל:

מדוע??

נציע שני היבטים בניסיון ההחייאה, שכישלונה טמון בהם:

אלישע שולח את נערו ושולח את משענתו. הוא מנסה לנהל דרכם את אירוע החירום בשלט רחוק. אלא שזה לא עובד. הקורא נזכר בשתי סיטואציות מקראיות אחרות: אחת בתוך הסיפור, והשניה מחוצה לו. ראשית, הנחיית אלישע את גיחזי נערו לרוץ עם משענתו ולרפא מטעמו, מהדהדת את אבי הילד ששלח את בנו החולה בידי נער מטעמו. זאת ועוד, גם בראשית הסיפור התנהלה השיחה בין אלישע לאישה, על צרכיה ועל עקרותה, באופן לא ישיר, דרך נערו של הנביא, גיחזי. דומה, שמוטיב שליחת נער מטעם, מסמן בסיפור איזה מרחק בעייתי, אולי סוג של התערבות לקויה. כשהאב שלח את ילדו החולה בידי הנער, ניתקו של האב מהמתרחש בביתו, הלך והקצין. כך גם שליחת גיחזי בידי אלישע מסמנת כעת את רצון אלישע במרחק בינו לבין האירוע המתרחש. גם תגובתה ההודפת, השקרית, של האישה "ותאמר שלום", הנאמרת פעמיים בסיפור, מחברת בין אישה לבין אלישע השולחים שניהם נער מטעם, וטועים. מתוך הבנה זו, מובנת תגובת האישה לדברי אלישע, המסמנת לו שעליו להישאר עימה, להיות נוכח בעצמו.

מוטיב בעייתי נוסף בניסיון ההחייאה טמון בחפץ שאמור להשיב חיים לנער. מוטיב זה נחשף דרך הביטוי לכישלון המשענת "אין קול ואין קשב" (מל"ב ד, ל"א). מילים אלו מופיעות במקרא בסיפור אחד נוסף: אליהו בהר הכרמל (מל"א י"ח). נביאי הבעל קוראים לאלוהיהם בקול גדול, "ויתגדדו כמשפטים, בחרבות ובקמחים--עד-שפך-דם... ואין-קול ואין-ענה, ואין קשב" (מל"א י"ח, כ"ח-כ"ט). הביטוי "אין קול ואין קשב" מסמן העדר מענה לעבודה זרה. נביאי הבעל בוחרים בפולחן, נעזרים בחפצים, ומגבירים את העוצמה בלא להבין שדרכם לא תועיל. גם בסיפור אלישע, ניסיון ההחייאה בעזרת המשענת הוא ניסיון להפעיל את האל ואת המציאות דרך חפץ. כישלון ההחייאה הוא אמירה תיאולוגית של הסיפור כנגד התפיסה המאגית. על-פי השקפת העולם המאגית ניתן להשפיע ולשנות דרך חפצים או פעולות, והמשענת נתפסת בהנחיות אלישע כחפץ בעל סגולות מעין אלו. אלא שהמשענת מתגלה בסיפור כחפץ דומם, שאינו משפיע ואינו מרפא.

מוטיב שליחת הנער ומוטיב האמונה במשענת מצטרפים זה לזה כשני כיוונים הרומזים למענה על השאלה הכואבת מדוע נכשלה ההחייאה: ניסיון אלישע להפעיל בשלט רחוק שאלות חיים ומוות הנתונות לאלוהים, אינו צולח. אינו יכול לצלוח. הסיפור מסמן את שליחת הנער כבחירה בעייתית, ואת הפעלת החפץ כאילו ביכולתו לחולל נס – כעבודה זרה. מגע המשענת מידי גיחזי על פני הנער – הוא ניסיון החייאה מאגי, ללא פניה נכונה לאלוהים ומתוך ריחוק של אלישע בעצמו. ואכן, "לא הקיץ הנער" (מל"ב ד, ל"א). מה יכול לעזור לנער המת? כיצד ניתן להפיח באפיו נשמת חיים?

מה משתנה בניסיון ההחייאה השני? (פס' ל"ב – ל"ה)

אלישע מגיע לבית הנער, "והנה, הנער מת משקב על מִטתו" (מל"ב ד, ל"ב). לכאורה, זו עובדה שכבר נאמרה בסיפור. אולם הפסוק מנסח בלשון הפתעה: "והנה", ובכך מכניס את הקורא לתודעה של הגיבור, ונותן לו לחוש את הרגע הזה, שאלישע רואה לפתע, באופן ממשי וקרוב: "נער מת משקב על מִטתו". ניסיון החייאה נוסף מתחיל, והוא שונה מהותית מקודמו: "ויבא ויסגר הדלת בצד שניהם

וַיִּתְפַּלֵּל אֵל ה' : וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיְלֵד וַיִּשָּׂם פִּי עַל פִּי וַיַּעֲנֵנוּ עַל עֵינָיו וַיִּכְפְּיוּ עַל כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׁר הַיְלֵד" (מל"ב ד, ל"ג-ל"ד). טרם ההחייאה עצמה, אלישע נותר עם הנער בלי קהל ובלי מרחק, ומתפלל לאלוהיו. אלוהים שנעדר מראשית הסיפור, ונזכר לראשונה כשאלישע הבין שאינו מבין (מל"ב ד, כ"ז), מופיע פה כנמען לתחנונים, ככתובת להצלה. ואז, לעומת השליחה מרחוק של הניסיון הקודם, אלישע מעז להתקרב, עד כמה שאפשר: "וַיִּשָּׂם פִּי עַל פִּי, וַיַּעֲנֵנוּ עַל עֵינָיו, וַיִּכְפְּיוּ עַל כַּפָּיו" (מל"ב ד, ל"ד). זוהי החייאה שונה, יש בה אינטימיות ויש בה תפילה, יש בה נכונות לקירבה, ויש בה השקעה רבה, מאומצת ותהליכית. גם לאחר שמופיע סימן מעודד, ובשר הילד מתחמם, אלישע ממשיך: "וַיִּשְׁבּוּ וַיִּלְךְ בְּפִת אַחַת הִנֵּה וְאַחַת הִנֵּה, וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו, וַיִּזְוֹר הַנֶּעֱרַד עַד שָׁבַע פְּעָמִים" בניסיון ההחייאה הראשון היתה ציפיה למהלך מאגי מהיר, בעזרת המשענת וע"י שליח, אולם תוצאתו היתה "לא הקיץ הנער". ואילו כעת, לאחר סגירת הדלת ותפילה, לאחר מאמץ רוחני ומעשי שנעשה באופן תהליכי, ולאחר קירבה שאין דומה לה, מופיעה הבשורה המיוחלת: "וַיִּפְקַח הַנֶּעֱרַד אֶת עֵינָיו" (מל"ב ד, ל"ה). המסע הלא-פשוט להחייאת הילד והשבתו מעולם המתים, הוא גם מסעו של אלישע לשינוי פנימי עמוק: מביטחון ביכולות על-אנושיות "בשלט רחוק" לכדי הכרה מכאיבה במוגבלות ידיעתו. ודווקא מתוך החיבור לחולשה, צומחת תקווה מעצימה, והנער חי.

מה בין אברהם לאישה משונם, ואיך זה מתחבר למשמעות סיפורנו?

טרם חתימת הדיון בסיפור ומסריו, נחשוף השוואה הטמונה בו, ונבחן את שאלת משמעותה. לאורך סיפורה של האישה משונם עלו בו מוטיבים שמזכירים סיפור מפורסם קדום: הכנסת אורחים המובילה לבשורת לידה, הגעת ילד לאחר שנה מבשורת לידתו, חבישת חמור ועליה עם נער בדרך אל ההר. כל אלו מרכיבים בסיפור האישה השונמית היוצרים דמיון בין סיפור זה, לבין סיפורי אברהם. הביטוי "פְּעֵת תְּיָה" הוא קישור מובהק ויחידאי בין סיפורה של האישה הנפקדת בדברי אלישע, לסיפור פקידת העקרה הראשון במקרא (בראשית י"ח). לכך מצטרפים גם חבישת החמור והליכה עם הנער אל ההר, המהדהדות לקורא את יציאת אברהם עם הנערים לעבר הר המוריה (בראשית כ"ב).

מה פשר ההשוואה בין סיפור האישה השונמית לסיפורי אברהם ושרה? לאן הדמיון בין המקורות מוביל, ומה ניתן ללמוד על אלישע והאישה דרך סיפור מקביל קדום?

בסיפור בשורת הלידה בולט כי אצל שרה הבשורה היא אלוהית, ואילו אצל האישה אלוהים לא נזכר: לא בהחלטה להעניק לה ילד, לא בהכרזת הבשורה ולא בהגעת הילד. אלישע בלבד הוא המחולל את נס הפיריון: במחשבתו הוא ייעד לאישה מתנת חיים, בדבריו הוא בישר לה, והפסוק מאשר כי אכן ילדה "לְמוֹעֵד הַזֶּה פְּעֵת תְּיָה אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים אֵלַיִשָׁע" (מל"ב ד, י"ז).

הפער בין בשורת לידה אלוהית, לבשורת אלישע, מתכתב עם דברי חז"ל בגמרא (בבלי תענית ב.), המזכירים את יצירת האדם כאחד משלושה תחומים פלאיים שמפתחותיהם נתונים בידי אלוהים ולא הוענקו לבן אנוש. לעומת תפיסת ההולדה כנתונה בידי שמיים בדברי חז"ל, איש האלוהים בסיפורנו לוקח את מפתח החיים, ובלי לבקש מאלוהיו, לשואלו או להזכירו – הוא מכריז מעצמו

"למועד הזה פגעת חיה אף חבקה בן" (מל"ב ד, ט"ז). **דברי הגמרא והשוואה לפקידת שרה - מאירים באור ביקורתי את בחירת אלישע להיות כבורא עולם, לחרוג מסמכויותיו וליצור חיים.**

נקודת דמיון נוספת בין האישה משונם לסיפורי אברהם, נוצרת דרך תיאור חבישת החמור ויציאה עם הנער(ים) לעבר ההר: אברהם חובש את חמורו ויוצא עם הנערים, בנכונות (שהכתוב לא מפרט האם מלווה בכאב) לעקוד את בנו. האישה משונם, לעומת זאת, בפעולות דומות יוצאת למטרה הפוכה: חובשת חמור, יוצאת עם הנער, וכל זאת בכדי להילחם על חיי בנה. היא חוצה מוסכמות, אוחזת ברגלי איש האלוהים, ומדגישה בשבועה כי לא תרפה, עד שוב בנה אליה. **השוואת סיפורה של האישה השונמית לסיפור העקידה - מדגישה את ההיפוך בעמדה ההורית בין אברהם בהליכה להר המוריה, לבין עלייתה ההר של האישה.**

מה הסיפור מלמד את קוראיו?

חתימת הסיפור מאופקת: דברי אלישע לשונמית "שָׁאֵי בְנָד" (מל"ב ד, ל"ו), מובילים לתגובה עוצמתית, לא-מילולית: "וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו, וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה, וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתִּצְאָ" (מל"ב ד, ל"ז). הדיאלוג בין הדמויות אינו מעבד את החוויות שעברו, ואנו כקוראים נותרים עם השאלה: מה הסיפור רוצה ללמדנו? מה השורה התחתונה הטמונה בו?

ניתן להבליט את שלילת התפיסה המאגית, ומקום התפילה כנכונות להכיר במוגבלות, וממנה לצמוח. ניתן להאיר את ההיבט המגדרי של אישה גדולה, שגם בעת העתיקה השכילה להגיע ליכולות מרשימות, סחפה אחריה את אישה וידעה לכוון את אלישע. אישה חשובה שניהלה את ביתה, ודאגה להשבת חיי בנה. ניתן להתמקד בהשוואה לסיפורי אבי האומה, כדגמים שונים של דרכי הענקה ודרכי התמודדות. במאמר זה הצענו להבליט יותר מכל את **מקומו של השינוי ואת משקלו של התהליך כגורמים המאפשרים התפתחות מיטיבה**: גם השתנותה של האישה, שאיפשרה ללביאה שבתוכה לצאת ולהגן על בנה. אישה שהצליחה להשיל מעליה את נשל "האישה הגדולה" שבתוך עמה היא יושבת ואינה זקוקה לעזרה, ולהפוך לאם הנער, הנזקקת לעזרה ונחושה להשיב את חיי בנה. לצידה, השתנותו של אלישע, שהשכיל לדעת שאינו יודע ומתוך כך לנסות, לשנות, להצליח מתוך הטעות – לתקן ולהשיב חיים. זהו סיפור שבמרכזו ניצבות שתי דמויות שמתוך מאמץ גדול עברו תהליך משמעותי. בריקוד העדין של מסע השינוי, שנפתח בצעדים מהוססים של הכרה בכאב וחוסר, והמשיך לכדי שטף המאמץ לפעול לעבר הטוב - הסתיים הסיפור בחתימה של תקווה.

ביבליוגרפיה:

- עולם התנ"ך, מל"ב ד, פרופ' בוסתנאי עודד וד"ר מיכאל קוכמן.
- מדרשים ופרשנים על פסוקי הפרק, באתר ספריא.

מאמרים:

- השיעור שנתנה השונמית לאלישע ו... לנו / ד"ר גילי זיוון, בתוך: אתר מרכז יעקב הרצוג.
- תפקיד הנביא בישראל – דמותה של השונמית כמקרה מבחן / הרב ד"ר יוסף מרקוס. בתוך: אתר התנ"ך, הרצוג
- הנס השני – אלישע והשונמית (1) / הרב דוד סבתו. בתוך אתר ישיבת מעלה אדומים.
- אלישע והשונמית / הרב אלחנן סמט באתר דעת

הרצאה:

- סיפור האישה השונמית- בשבח אלישע? / הרב אביה הכהן (החל מדקה 2: 23).
בתוך ישיבת אור תורה מחניים.